

Življenje je prijetno. Smrt je mirna. Problematičen je prehod. Tako so pisali drugi misleci pred mano in če se s to izjavo strinjamo ali ne, zagotovo je bil problematičen prehod naših antifašističnih borcev. Ferdo Bidovec, Franc Marušič, Zvonimir Miloš, Alojz Valenčič so padli v boju proti fašizmu, proti okupatorju, v boju za svobodo in dostojanstvo. Njim in vsem tistim, ki so se takrat odločili, da ne obrnejo glave stran, da niso brezbrizni do tistega, kar se dogaja okoli njih, gre naša večna hvala.

Na dan, ko beležimo 92. obletnico njihove ustrelitve s strani črnosrajčnikov, se sprašujem, kaj pomeni danes biti antifašist in katere so danes korenine in peruti, ki mora imeti družba, za katero so oni dali življenje.

Beseda sočutje, v italijanščini *compassione*, izvira iz latinske besede *cum patior*. To je občutek, ki ga doživlja človek, ki trpi skupaj s sočlovekom in ki, dodajam jaz, se postavi zanj in ga brani. Pomanjkanje le-tega, pomanjkanje takega pristopa do bližnjega, do tujega, vodi k fašističnemu obnašanju. Fašizem potemtakem definiramo kot pomanjkanje sočutja. Nestrpnost in brezbriznost ustvarita bolj polarizirano družbo, iz katere se lahko dvigne nov fašizem. Fašizem, ki bo vedno iskal razlog za deljenje, tokrat med novimi subjekti, novimi kategorijami, a z istim ciljem: postaviti eno kategorijo nad drugo v imenu kulturne in družbene nadrejenosti.

Fašistično se obnašamo, ko ne spoštujemo zasebnosti in trpljenja ženske, ki so jo posilili in javno objavimo posnetek, kjer se iz kričanja prepozna žrtev. Fašistično se obnašamo, ko trdimo, da so vsi ljudje, ki imajo težave z alkoholizmom, mamili, kajenjem, anoreksijo, debelostjo, ludopatijo, mazohizmom družbeno deviantni, ne da bi se pri tem vprašali, katera je zgodba vsakega posameznika in s katerimi težavami se človek sooča v svojem življenju. Fašistično se obnašamo, ko izjavimo, da bi morali vse čolne, na katerih so begunci, potopiti; ko zmerjamo istospolni par po cesti, ker ne sprejemamo, da je nekdo lahko različen od nas; ko ne spoštujemo ženske pravice do splava; ko *a priori* podrejujemo neko družbeno kategorijo drugi; ko smo verbalno in neverbalno nasilni in ne dovolimo pluralnosti idej; ko ne spodbujamo dialoga; ko hočemo svoje mnenje vsiliti drugemu. Vsi moramo zato najprej pogledati vase, preden se izrečeno za antifašiste in sodimo druge. Iz kulturnega preidemo zdaj k političnemu aspektu fašizma.

V antifašistični družbi ni prostora za katerokoli obliko totalitarnega režima, kjer se ne spoštuje in jamči svobode govora, izražanja in protesta. Vrednosti in dragocenosti demokratskega sistema ne smemo podcenjevati. Večkrat se nad tem sistemom pritožujemo češ, da je nepopoln, imperfekten, počasen, birokratski in nenazadnje ne dovolj učinkovit. Ko to trdimo, se moramo istočasno zavedati, da drugim ni dana enaka možnost, da se o takih stvareh

lahko javno pritožujejo. Kljub težavam, ostaja naš kotiček sveta za marsikaterega po svetu še vedno obljubljena dežela in verjamem, da k temu pripomore tudi politično-družbeni sistem, v katerem živimo. Ceniti ga moramo, ko ga skušamo izboljšati. Antifašistična družba torej, mora spodbujati čimvečjo in čimštevilnejšo politično udeležbo državljanov. Na tak način se ohrani pluranost, dialog, strpnost, vključenost in predvsem zastopanost. Da se demokracija ohrani in da v njej preživi antifašistični duh, na katerem so se dvignile zahodnoevropske družbe po drugi svetovni vojni, je bistveno, da se politika vrne med ljudi in da se ljudje ponovno približajo političnemu delovanju. Drugače bo demokracija zašla v vedno večjo krizo in bomo tvegali nov politični fašizem.

Korenine in peruti. Potrebujemo oboje. Ena korenina je to, kar sem komaj navedel: antifašizem, kot temeljna vrednota družbe, v kateri živimo. Korenine, ki oblikujejo temelje družbe in nas istočasno spominja na to, kar smo in od kod izhajamo. Korenine, tako v obliki moralnih in družbeno-političnih vrednot, kot pa tudi fizična povezava do prostora. Z besedami Borisa Pahorja bi rekli, *da je poleg ljubezni, ki je nedvomno prva, plemenit upor proti krivični stvarnosti največ, kar lahko prispevamo za rešitev človeškega dostojanstva*. Žrtvovanje lastnega življenja za višji smoter torej, lahko storiš le, če imaš trdne korenine, ki te vežejo na prostor, družbo in kulturo, ki globoko čutiš in ljubiš.

Večkrat postavimo nacionalizem ob fašizem, češ da je nacionalizem kot tak vedno slab in vreden obsojanja. Kaj je pravzaprav nacionalizem? Nacionalizem je strah. Ko začuti človek strah, navadno reagira na dva načina: nasilno ali obrambno. Zato mislim, da obstajata vsaj dva tipa nacionalizma: osvajalne in obrambne narave. Prvi si zagotovo zasluži fašistični predznak, ker stremi po potlačevanju drugih narodov, jezikov in kultur, po izpostavljanju lastnega nacionalnega ega, kulture in jezika zoper drugega, na račun ostalih, češ da je ena kultura boljša, višja in da le njej pripada nek prostor. Drugače pa se godi z nacionalizmom obrambne narave, ki je pogostejši fenomen pri manjštevilih narodih. Tak nacionalizem stremi po samoohranjevanju in si skuša priboriti lasten prostor v družbeno-kulturnem življenju, v katerem sobiva z ostalimi in ne pa na račun ostalih. Tega smo vsi potrebni in predpogoj za to je ponos nad tem, kar smo, in v našem primeru biti pripravljeni nositi manj konvencionalno in večplastno identiteto. Pred nekaj tedni je Igor Škamperle v Primorskem Dnevniku izjavil, da mnogi Slovenci v Italiji izberejo lažje poti, kot sta poitalijančenje ali pa selitev v matično domovino, da lahko postanejo "normalni kot ostali, kot večina". S takimi obnašanji, če ne bomo zmožni sobivati z našo vrojeno identitarno kompleksnostjo, bomo kar sami dokončali delo, ki so ga skušali narediti italijanski fašisti pred sto leti. Ponosni moramo biti na to

kompleksnost, no to edinstveno bogastvo, jo gojiti, gledati nanjo kot dodano vrednost, ne pa kot breme, ker to smo mi in tako se ohranja slovenskost tega prostora.

Brez korenin smo rekli, da smo izgubljeni, brez peruti pa smo le uklenjeni v preteklost brez pogleda v prihodnost. Zato potrebujemo peruti. Peruti predstavljajo pogum. Peruti nam dajejo dogodki, kot so koncert treh predsednikov, Italije, Slovenije in Hrvaške, ki se je odvil v Trstu leta 2010. Peruti nam dajeta Pahor in Mattarella, ko skupaj stopita tako na bazoviško gmajno, kot na bazoviški šoht. Peruti imamo, ko razumemo in uspemo ločiti skupno zgodovino od osebnih dogodkov in oboje spoštujemo. Peruti imamo, ko premostimo ostarele kategorije, ki so mladim tuje. Če smo prej rekli, da se na političnem področju mora ohraniti pluralizem, je ravno tako bistveno, da kot Slovenci v Italiji končno nastopimo skupno in složno pred inštitucijami. Ločitev na primer na bele in rdeče, znotraj naše skupnosti predstavlja kategorije, ki govorijo preteklosti. To je konservatizem. Konservatizem stremi po ohranjanju tistega, kar je bilo, tudi ko je zastarelo in je napočil čas za spremembo. Progresizem inovira, spreminja, nenehno prilagaja, ker sta svet in življenje, in seveda družba z njima, pač dinamični. Peruti imamo, ko zaupamo mladim. Složnost, sprava, premostiti stare kategorije, to nam daje peruti. In še: peruti imamo, ko uspemo vrniti Trstu in celotnemu območju, ki je enkrat spadalo v avstrijsko primorsko deželo, vrojeno svetovljanstvo in multikulturalizem. Slednji nas mora predstavljati in v njem se moramo ljudje, ki tukaj živimo, ponovno prepoznavati. Peruti so torej dialog s sosedom, radovednost, odprtost in sodelovanje.

Če pogled še bolj razširimo, moramo ponovno zaživeti v duhu evropskega gesla "združeni v raznolikosti". Ne enaki, ampak različni. Ne ločeni, ampak enotni. To mora veljati tako za naš primorski prostor, kot za evropsko celino. Nova, drugačna Evropa, kot edina rešitev za ohranitev multikulturalnosti na številnih obmejnih prostorov. Evropa, kot država in politični subjekt. Evropa, kot nova dimenzija, ki premosti zastarelo obliko nacionalne države, ki je, pomojem mnenju, preozka za prej navedeno identitarno kompleksnost in neprimerna za čas, v katerem živimo. Evropa torej, kot domovina bodočnosti, kjer ohranimo korenine in si damo peruti. Bodočnost straši, ker je neznana. Zavedati pa se moramo, da je bela stran, katero lahko mi napišemo, ker nam pripada.

Jakob Terčon